

DE HOOFDSTAD

Van Robert Menasse verschenen eerder bij Uitgeverij
De Arbeiderspers, vertaald door Paul Beers:

Zalige tijden, breekbare wereld

Bar Hopeloos

Kentering

De verdrijving uit de hel

Don Juan de la Mancha

De Europese koerier (essay)

Robert Menasse

De hoofdstad

Roman

Vertaald en van een nawoord voorzien
door Paul Beers

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Deze vertaling wordt opgedragen aan de redactie van het *Van Dale Groot woordenboek Duits-Nederlands*, dat de vertaler sinds 1983 steeds weer met ontzag heeft vervuld.

Met dank aan meelezer Max Kruijtzter en eindredacteur Ellis van Midden.

Deze uitgave wordt financieel ondersteund door het Oostenrijkse Bundeskanzleramt für Kunst und Kultur.

BUNDESKANZLERAMT ■ ÖSTERREICH

Voor deze uitgave ontving de vertaler een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste, tweede en derde druk maart 2018

Copyright © 2017 Robert Menasse

Copyright Nederlandse vertaling © 2018 Paul Beers/

bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam

Oorspronkelijke titel: *Die Hauptstadt*

Oorspronkelijke uitgave: Suhrkamp, Berlijn

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam.*

Omslagontwerp: Lucas van Hapert

ISBN 978 90 295 2367 7 / NUR 302

www.arbeiderspers.nl

*'Rêver, c'est le bonheur;
attendre, c'est la vie.'*

Victor Hugo

Proloog

Daar loopt een varken! David de Vriend zag het toen hij een raam van de woonkamer opendeed om nog een laatste keer zijn blik over het plein te laten dwalen voor hij deze woning voor altijd verliet. Hij was geen sentimenteel iemand. Hij had hier zestig jaar gewoond, zestig jaar lang op dit plein uitgekeken, en nu kwam daar een eind aan. Dat was alles. Dat was zijn lievelingszin – altijd als hij iets wilde vertellen, berichten, verzekeren, zei hij twee of drie zinnen en dan: ‘Dat was alles.’ Deze zin was voor hem de enige legitieme samenvatting van elk moment of hoofdstuk in zijn leven. Het verhuisbedrijf had de paar spullen afgehaald die hij naar het nieuwe adres meenam. Spullen – een merkwaardig woord, dat hem echter niets deed. Toen waren de mannen van de rommelmarkt gekomen om al het overige op te ruimen, niet alleen wat niet nagel- en spijkervast zat, maar ook de nagels en spijkers, ze rukten los, sneden kapot, voerden af, tot de woning ‘bezemschoon’ was, zoals men dat noemde. De Vriend had koffie gemaakt zolang het fornuis en zijn espressoapparaat er nog stonden, hij had naar de mannen gekeken en erop gelet ze niet in de weg te staan, nog lang had hij de lege koffiekop in zijn hand gehouden en hem ten slotte in een vuilniszak laten vallen. Toen waren de mannen weg, de woning leeg. Bezemschoon. Dat was alles. Nog een laatste blik uit het raam. Er was daar beneden niets wat hij niet kende, en nu moest hij weg omdat er een andere tijd was aangebroken – maar wat zag hij daar... inderdaad: daar liep een varken! Midden in Brussel, in Sainte-Catherine. Het moest van de Rue de la Braie gekomen

zijn, liep langs de schutting voor het huis, De Vriend boog voorover uit het raam en zag hoe het varken nu rechts op de hoek van de Vieux Marché aux Grains uitweek voor een paar voetgangers en bijna onder een taxi kwam.

Kai-Uwe Frigge, door de noodstop naar voren geworpen, viel terug in zijn stoel. Zijn gezicht vertrok. Hij kwam te laat. Hij was gespannen. Wat was er nu weer? Hij was niet echt te laat, het was alleen zo dat hij er bij een afspraak altijd voor zorgde tien minuten voor de afgesproken tijd aanwezig te zijn, vooral op regendagen, om zich op het toilet nog snel te fatsoeneren, het nat geworden haar, de beslagen bril, voordat de persoon verscheen met wie hij de afspraak had –

Een varken! Hebt u dat gezien, monsieur? riep de taxichauffeur. Rent bijna onder mijn auto! Hij boog zich ver over het stuur. Kijk! Daar! Ziet u?

Nu zag Kai-Uwe Frigge het. Hij wreef met de rug van zijn hand over de ruit, het varken liep zijwaarts weg, vuilroze glansde het natte lijf van het dier in het licht van de lantaarns.

We zijn er, monsieur! Dichterbij kan ik met de auto niet komen. 't Is me wat! Loopt me bijna een varken onder de auto! Gemazzeld, kan ik alleen maar zeggen!

Fenia Xenopoulou zat in restaurant Menelas aan de eerste tafel naast het grote raam met uitzicht over het plein. Ze ergerde zich dat ze veel te vroeg was gekomen. Het was niet soeverein dat ze daar al zat te wachten als hij kwam. Ze was nerveus. Ze had gevreesd dat er vanwege de regen een file zou zijn, ze had te veel rijtijd ingecalculerd. Nu zat ze al aan haar tweede ouzo. De kelner zoemde om haar heen als een lastige wesp. Ze keek naar het glas en nam zich vast voor het niet aan te raken. De kelner bracht een karaf met koud water. Daarna bracht hij een schaalje olijven – en riep: Een varken!

Pardon? Fenia keek op, zag dat de kelner stomverbaasd naar het plein keek, en nu zag zij het ook: het varken liep op het res-

taurant af, in een belachelijke galop met die korte, zwaaiende voor- en achterpootjes onder het ronde zware lijf. Ze dacht eerst dat het een hond was, een van die afstotende beesten die door weduwes worden vetgemest, maar nee – het was inderdaad een varken! Bijna als uit een prentenboek, ze zag de snuit, de oren, als lijnen, als contouren, zo teken je voor kinderen een varken, maar dit leek uit een horrorkinderboek ontsnapt. Het was geen wild zwijn, het was een smerig, maar overduidelijk roze, tam varken dat iets gekks had, iets bedreigends. Langs het raam liep het regenwater omlaag, vaag zag Fenia Xenopoulou hoe het varken plotseling voor een paar voetgangers inhiel, de poten gestrekt, het gleed weg, wierp zich opzij, zakte in elkaar, kwam weer overeind en galoppeerde terug, nu richting hotel Atlas.

Op dat moment verliet Ryszard Oświecki het hotel. Al bij het verlaten van de lift, terwijl hij door de hotelfoyer liep, had hij de capuchon van zijn jack over zijn hoofd getrokken, nu stapte hij de regen in, haastig, maar niet te snel, hij wilde niet opvallen. De regen kwam hem goed uit: capuchon, haastige tred, dat was onder deze omstandigheden volkomen normaal en onopvallend. Niemand zou later kunnen zeggen dat hij een man had zien vluchten, ongeveer zo oud, min of meer zo groot, en de kleur van het jack – natuurlijk, die zou hij ook nog weten... Vlug wendde hij zich naar rechts, toen hoorde hij opgewonden uitroepen, een schreeuw en een vreemd piepend gehijg. Hij bleef even staan en keek om. Nu zag hij het varken. Hij kon zijn ogen niet geloven. Daar stond een varken tussen twee van die smeedijzeren deurposten die de hal van het hotel omlijstten, het stond daar met zijn kop omlaag, in de houding van een stier voordat hij tot de aanval overgaat, het had iets belachelijks maar tegelijk bedreigends. Het was volkomen raadselachtig: waar kwam dit varken vandaan, hoe kon het daar staan? Ryszard Oświecki kreeg de indruk dat alle leven op dit plein, tenminste zover hij er zicht op had, verstard en bevroren was, de

kleine ogen van het dier reflecteerden glinsterend het neonlicht van de hotelgevel – toen begon Ryszard Oświecki te rennen! Hij liep naar rechts, keek nog een keer om, het varken hief met een ruk zijn kop omhoog, deed een paar stapjes naar achteren, draaide zich om en rende schuin over het plein naar de rij bomen voor het Vlaamse cultuurcentrum De Markten. De voorbijgangers die de scène hadden gevolgd keken het varken na, niet de man met de capuchon – en nu zag Martin Susman het dier. Hij woonde in het huis naast hotel Atlas, deed juist op dat moment het raam open om te luchten en geloofde zijn ogen niet. Dat zag eruit als een varken! Hij had net over zijn leven nagedacht, over het toeval dat ertoe geleid had dat hij, een kind van Oostenrijkse varkensboeren, nu in Brussel woonde en werkte, hij was in een stemming waarin hem alles dwaas en vreemd voorkwam, maar een vrij rondlopend varken daar beneden op het plein, dat was al te gek, dat kon alleen een streek van zijn fantasie zijn, een projectie van zijn herinneringen! Hij keek, maar zag het varken niet meer.

Het varken liep op de Sainte-Catherinekerk af, doorkruiste de Rue Sainte-Catherine, hield links aan, uitwijkend voor de toeristen die uit de kerk kwamen, en liep voorbij de kerk naar de Quai aux Briques, de toeristen lachten, ze beschouwden het gestreste, al haast in elkaar zakkende dier als folklore, als een of ander lokaal fenomeen. Sommigen zouden later in de reisgids opzoeken of er een verklaring voor was. Werden er in het Spaanse Pamplona op een bepaalde feestdag geen stieren door de stad gedreven? Misschien deden ze dat in Brussel met varkens? Als je iets onbegrijpelijks meemaakt waar je ook niet verwacht alles te begrijpen – hoe vrolijk is dan het leven.

Op dat moment kwam Gouda Mustafa de hoek om en botste bijna op het varken. Bijna? Had het hem niet toch geraakt, zijn been beroerd? Een varken? Gouda Mustafa sprong in paniek opzij, verloor zijn evenwicht en viel. Nu lag hij languit in een

plas, wat de zaak nog erger maakte, maar het was niet de smerige goot, het was de aanraking, als die er al geweest was, met het onreine dier waardoor hij zich besmeurd voelde.

Toen zag hij een hand die zich naar hem uitstreckte, hij zag het gezicht van een oudere heer, een treurig, bezorgd gezicht, nat van de regen, de oude man leek te huilen. Het was professor Alois Erhart. Gouda Mustafa begreep niet wat hij zei, hij verstond alleen het woord ‘okay’.

Okay! Okay! zei Mustafa.

Professor Erhart sprak verder, in het Engels, hij zei dat hij vandaag ook al gevallen was, maar hij was zo in de war dat hij ‘failed’ zei in plaats van ‘fell’. Gouda Mustafa verstond hem niet, zei nogmaals: Okay!

Daar kwam al het zwaailicht. De hulpdienst. Politie. Het hele plein roteerde, flakkerde, trilde in het blauwe licht. De wagens van de mobiele eenheid raasden loeiend naar hotel Atlas. De hemel boven Brussel deed zijn plicht. Het regende. Nu leek het wel blauwe druppels te regenen. Daarbij nog een harde windvlaag – die de paraplu van menig voorbijganger deed bollen en binnenstebuiten keerde.

Gouda Mustafa pakte de hand van professor Erhart en liet zich overeind helpen. Zijn vader had hem voor Europa gewaarshuwd.

Eerste hoofdstuk

Verbanden hoeven niet werkelijk te bestaan,
maar zonder verband zou alles uit elkaar vallen.

Wie heeft de mosterd uitgevonden? Dat is geen goed begin voor een roman. Aan de andere kant: er kan geen goed begin zijn omdat er, goed of minder goed, helemaal geen begin is. Want elke denkbare eerste zin is al een einde – ook als het daarna verder gaat. Hij staat aan het einde van duizenden bladzijden die nooit geschreven werden: de voorgeschiedenis.

Eigenlijk moest je, als je een roman begint te lezen, meteen na de eerste zin kunnen terugbladeren. Dat was de droom van Martin Susman, dat had hij eigenlijk willen worden: een verteller van voorgeschiedenissen. Hij had een archeologiestudie afgebroken en toen pas – nee, dat doet hier niet ter zake, het behoort tot de voorgeschiedenis, die door elke beginnende roman moet worden gewist omdat het anders aan het eind nooit tot een begin komt.

Martin Susman zat aan zijn bureau, hij had de laptop opzijgeschoven, drukte uit twee verschillende tubes mosterd op een bord, een scherpe Engelse en een zoete Duitse, en vroeg zich af wie de mosterd had uitgevonden. Wie is er op het idiote idee gekomen een pasta te produceren die de eigen smaak van een gerecht volkomen overheerst zonder zelf goed te smaken? En hoe was het mogelijk dat dit artikel massaal was aangeslagen? Het is, dacht hij, net zo'n product als Coca-Cola. Een product dat niemand zou missen als het er niet was. Martin Susman had op weg naar huis in het Delhaizefiliaal op de Boulevard Anspach twee flessen wijn, een bos gele tulpen, een braadworst en daarbij vanzelfsprekend ook mosterd gekocht, meteen twee tu-

bes, omdat hij niet kon kiezen tussen zoet en scherp.

De braadworst draaide en siste nu in de pan, de vlam stond te hoog, het vet verbrandde, de worst verkooldde, maar Martin schonk er geen aandacht aan. Hij zat te staren naar het wat lichtere, gelige en ernaast het donkerbruine mosterdkringetje op het witte bord, miniatuursculpturen van hondenpoep. Het staren naar mosterd op een bord, terwijl in de pan een worst verbrandt, is in de vakliteratuur nog nooit als ondubbelzinnig en typerend symptoom van een depressie beschreven – toch kunnen we het als zodanig interpreteren.

De mosterd op het bord. Het open raam, het regengordijn. De mufte lucht, de stank van verkoold vlees, het knetteren van de knappende darm en van het brandende vet, de poepsculpturen op het porseleinen bord – toen hoorde Martin Susman het schot.

Hij schrok niet. Het leek alsof er in de belendende woning een champagneflles werd geopend. Achter de eigenaardig dunne wand bevond zich overigens geen woning, maar een hotelkamer. Ernaast was hotel Atlas – wat een eufemistische naam voor dit smalle pand waarin vooral gebogen, rolkoffers achter zich aan slepende lobbyisten overnachtten. Steeds weer hoorde Martin Susman, zonder dat het hem verder interesseerde, door de wand dingen die hij niet per se wilde horen. Reality-tv of, wie weet, enkel reality, snurken of kreunen.

De regen werd heviger. Martin wilde het huis verlaten. Hij was goed op Brussel voorbereid. Hij had bij zijn afscheidsfeest in Wenen met opzet zinvolle geschenken als uitrusting voor Brussel gekregen, waaronder negen paraplu's, van de klassiek Britse 'Long' via de Duitse 'Knirps' tot de Italiaanse 'Mini' in drie Benettonkleuren, en bovendien nog twee regenponcho's voor fietsers.

Hij zat roerloos voor zijn bord en keek naar de mosterd. Dat hij de politie later precies kon zeggen op welk moment het schot gevallen was, dankte hij aan het feit dat het vermeende knallen

van een champagnekurk hem ertoe had aangezet zelf een fles wijn te openen. Hij schoof het drinken elke dag zo ver mogelijk voor zich uit, hij dronk in geen geval voor 19 uur. Hij keek op zijn horloge: het was 19 uur 35. Hij liep naar de koelkast, haalde de wijn eruit, draaide de vlam van het fornuis uit, kiepte de worst in de vuilnisemmer, zette de pan in de afwasbak en deed de kraan open. Het water siste op de hete pan. Wat zit je weer te niksen! had zijn moeder gesist als hij voor een boek zat en met verloren blik voor zich uit keek in plaats van in de stal bij het varkens voeren en het uitmesten mee te helpen.

Doctor Martin Susman zat daar, een bord met mosterd voor zich, schonk zich een glas wijn in, toen nog een, het raam was open, af en toe stond hij op, ging bij het raam staan, keek kort naar buiten, daarna ging hij weer aan zijn bureau zitten. Bij het derde glas veegde er blauw licht door het raam over de wanden van zijn kamer. Ritmisch lichtten de tulpen blauw op in de vaas op de schoorsteen. De telefoon ging. Hij nam niet op. Hij zou nog een paar maal overgaan. Martin Susman zag op de display wie er belde. Hij nam niet op.

Voorgeschiedenis. Die is even belangrijk en tegelijk onopvallend flakkerend als het eeuwige licht in de kerk van Sainte-Catherine, aan het andere eind van de Vieux Marché aux Grains, waar Martin Susman woonde.

Een paar voorbijgangers waren voor de regen de kerk in gevlucht, ze stonden besluiteloos te staan of liepen wat door de kerk, de toeristen bladerden in hun reisgidsen en liepen langs de verschillende bezienswaardigheden: ‘Zwarte Madonna, 14de eeuw’, ‘Portret van de heilige Catharina’, ‘Typisch Vlaamse kansel, waarschijnlijk uit Mechelen’, ‘Grafstenen van Gilles-Lambert Godecharle’...

Af en toe een flits.

De man die alleen in een kerkbank zat leek te bidden. Steu-

nend op zijn ellebogen, zijn kin op de gekruiste handen, zijn rug rond. Hij droeg een zwart jack met een capuchon die hij over zijn hoofd had getrokken, en had er op de rug van zijn jack niet ‘Guinness’ gestaan, dan had je hem op het eerste gezicht voor een monnik in een pij kunnen houden.

Het jack met de capuchon was weliswaar toe te schrijven aan de Brusselse regen, maar de indruk die hij ermee maakte verried toch ook iets fundamenteels over deze man. Hij was op zijn manier inderdaad een monnik: hij beschouwde het monnikachtige, of wat hij zich daarbij voorstelde, ascese, meditatie, oefeningen, als redding in een leven dat onafgebroken door chaos en verstrooiing werd bedreigd. Dat was voor hem niet aan een orde of klooster, niet aan afzondering gebonden: iedereen kon, ja moest, onverschillig wat zijn beroep of functie was, op zijn gebied een monnik zijn, de op zijn taak geconcentreerde knecht van een hogere wil.

Hij hield ervan de gefolterde man aan het kruis te zien en aan de dood te denken. Dat was voor hem elke keer een reiniging van de gevoelens, een bundeling van het denken en versterking van zijn energie.

Dat was Mateusz Oświecki. Zijn doopnaam, die ook in zijn pas stond, was overigens Ryszard. Oświecki was pas Mateusz gaan heten als leerling op het seminarie van de Lubranskiacademie in Poznań, waar iedere ‘verlichte pupil’ een van elf apostelnamen als bijnaam kreeg. Hij was herdoopt en gezalfd tot ‘Mattheus de tollenaar’. Hoewel hij het seminarie verliet, hield hij de naam aan, als zijn nom de guerre. De grenzen waar hij zijn pas moest laten zien, passeerde hij als Ryszard. Bij de geheime dienst stond hij, op grond van de verklaringen van enkele voormalige contactpersonen, als ‘Matek’ bekend, de koosnaam van Mateusz. Zo liet hij zich door medestrijders noemen. Als Mateusz vervulde hij zijn missie, als Matek werd hij gezocht, als Ryszard glipte hij door de mazen.